

МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

В.М. Мацука, к.е.н., доцентка

Маріупольський державний університет,
м. Київ

Поза увагою дослідників, як правило, залишається найбільш глибинна площина менеджменту – соціально-економічна. Менеджмент у більшості випадків розглядається у відриві від системи економічних відносин та економічних інтересів, внаслідок чого ігнорується вихідна, сутнісна основа, яка визначає як саме його виникнення, так і потенціал його розвитку та модифікації.

Насправді ж такою сутнісною основою виступає якраз найбільш глибинна іпостась менеджменту, що формується лише на рівні соціально-економічних відносин суспільства. Цілеспрямоване та послідовне дослідження сутності менеджменту призвело до виявлення його нерозривного зв'язку з рівнем соціально-економічних відносин суспільства, а також до встановлення генетичного зв'язку витоків менеджменту та його подальшої модифікації та трансформації з глибинними змінами у матеріальній базі суспільного виробництва, у системі відносин власності та економічних інтересів. Суть справи тут у тому, що, виступаючи на поверхні соціальних явищ як практики управління, менеджмент водночас у глибинному плані є об'єктивною основою здійснення цієї практики.

Причому аналіз генези менеджменту характеризує менеджмент як економічні відносини організаційно-економічного й соціально-економічного рівня.

По-перше, ключовою категорією для встановлення такого генетичного зв'язку є поняття «відносини». Це поняття настільки значуще з

тієї причини, що менеджмент передбачає взаємодію керівників та керованих суб'єктів як суб'єктів соціально-економічних відносин.

Для з'ясування суті менеджменту як відносини важливо вказати, що менеджмент - це особливий тип соціального управління і що в своїй основі він є організацією не речей, не технологічних процесів, а людей, їх груп, за допомогою особливих суспільних відносин.

По-друге, менеджмент за самою своєю суттю та своїм призначенням відноситься до тієї сфери суспільних відносин, яка пов'язана з виробництвом, розподілом, обміном та споживанням матеріальних та духовних благ та послуг, тобто до сфери економічних відносин суспільства. Завдяки функціонуванню відносин менеджменту суб'єкти господарювання взаємодіють між собою як ланки єдиного соціально-економічного організму та процесу суспільного відтворення.

Отже, менеджмент постає як особливі відносини, які виконують у системі економічних відносин особливу функціональну роль забезпечення кооперації, узгодження діяльності відокремлених економічних суб'єктів як ланок, підсистем єдиного господарського організму суспільства.

По-третє, менеджмент у цій своїй якості відноситься не тільки до рівня організаційно-економічних відносин суспільства, а й до рівня соціально-економічних відносин.

Економічні відносини суспільства можуть бути поділені на дві підсистеми: підсистему організаційно-економічних відносин та підсистему соціально-економічних відносин. Організаційно-економічні відносини складаються з приводу участі економічних суб'єктів у суспільній праці та її організації, та їх структура пов'язана з конкретним ступенем усупільнення виробництва. Соціально-економічні відносини складаються з приводу присвоєння (відчуження) матеріальних та духовних благ і послуг, та їх структура пов'язана з історичним ступенем розвитку відносин власності.

Глибинна сутність менеджменту як відносин управління полягає у забезпеченні оптимального узгодження різноспрямованих інтересів суб'єктів економіки, що по суті означає здійснення безперервного процесу вирішення економічних протиріч, що складаються в суспільстві та його підсистемах.

Таким чином, менеджмент насправді відноситься не тільки до того рівня економічних відносин, на якому здійснюється поділ і кооперація суспільної праці (тобто до організаційно-економічного рівня), а й до того рівня, який охоплює відносини власності, відносини присвоєння та відчуження (тобто до соціально-економічного рівня). Цей другий, більш глибинний рівень є визначальним. І справа тут насамперед у тому, які економічні суб'єкти є власниками умов та результатів праці та виробництва, як ці умови та результати розподілені між ними як об'єкти власності.

Оскільки менеджмент функціонує на рівні соціально-економічних відносин і займає в підсистемі соціально-економічних відносин певне місце, то, отже, як і всякі економічні відношення, він передбачає наявність у своїй структурі певних суб'єктів, що взаємодіють між собою, і об'єкта, з приводу присвоєння якого складається це ставлення.

Менеджмент – це відносини до управління. Його суб'єкти – це керуючі та керовані суб'єкти. Об'єктом цих відносин виступає саме управління як право, можливість і здатність управляти, тобто надавати керуючий вплив на інших економічних суб'єктів у рамках цього відношення з метою забезпечити виконання ними певних виробничих, суспільних функцій. У тій мірі, як і той чи інший суб'єкт цих економічних відносин привласнює ключові умови праці та виробництва, тією ж мірою на основі цієї власності у нього виникають реальне право, можливість і здатність управляти, які виявляються в юридичному праві на управління.

Управління – це одна з виникаючих із зародженням суспільства необхідних умов праці та виробництва, і так само, як всі інші умови

розподілені між певними економічними суб'єктами як об'єкти їх власності, розподілено і управління.

По-четверте, важливо наголосити, що в економічній системі суспільства, яке на сучасному етапі є складним соціально-економічним організмом, що складається з безлічі взаємопов'язаних і водночас відокремлених спеціалізованих ланок і підсистем, менеджмент розвивається як загальне відтворення. Поза функціонування відносин менеджменту неможливо ефективно здійснювати громадське відтворення як у кожній його фазі, і у всьому циклі відтворення загалом.

Відносини менеджменту в сучасній економічній системі пронизують усі фази відтворювального процесу, пов'язуючи як економічних суб'єктів, що взаємодіють у рамках кожної з відносно відокремлених фаз виробництва, розподілу, обміну та споживання, так і економічних суб'єктів, якими представлена взаємодія цих фаз між собою. Зрештою ставлення менеджменту носить системний характер, виступаючи як ставлення щодо управління цілісним процесом відтворення.

У сучасному соціально-економічному організмі відносини управління виконують функцію цільової організації системи. У площині організаційно-економічних відносин це забезпечення цілеспрямованого, планомірного (в міру досягнутої зрілості відносин) процесу поділу і кооперації суспільної праці. У площині соціально-економічних відносин це означає забезпечення можливого ступеня реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання з метою досягнення максимального корисного ефекту в економічній системі суспільства та у всіх її підсистемах.

Отже, підбиваючи підсумки вищесказаного, можна зробити наступні висновки.

Менеджмент – це історично певний тип соціального управління, властивий такому етапу розвитку суспільства, у якому управління стає економічними відносинами і розвивається як загальні відносини. У той же

час менеджмент – це особливі, системні економічні відносини, які, поступово охоплюючи всі рівні та підсистеми соціально-економічного організму суспільства, виконують в ньому функцію цільової організації, функцію забезпечення цілеспрямованого збалансованого процесу поділу та кооперації суспільної праці за допомогою вирішення протиріч безлічі різноспрямованих економічних інтересів. Вони служать об'єктивною основою практики управління, що здійснюється в суспільстві.

Виникнувши на мікрорівні економічної системи суспільства, відносини менеджменту розвивається у рівневому та відтворювальному аспектах, одночасно видозмінюючи свій внутрішній механізм. Ця його еволюція базується на глибоких змінах, пов'язаних із зростанням рівня усупільнення виробництва та розвитком відносин власності.